

Ogólna charakterystyka województwa podkarpackiego ze szczególnym uwzględnieniem powiatów przygranicznych

Podkarpacie to najbardziej wysunięte na południowy-wschód województwo. Od wschodu graniczy z Ukrainą (z obwodem lwowskim i na niewielkim odcinku z obwodem zakarpackim), a od południa ze Słowacją. Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej wschodnia granica RP stała się najdłuższym odcinkiem zewnętrznej granicy lądowej UE wynoszącym 1163 km, z czego ponad 1/5 (235 km) jest równocześnie wschodnią granicą województwa podkarpackiego.

Powierzchnia i ludność

Powierzchnia województwa podkarpackiego wynosi 17,8 tys. km², co stanowi 5,7% powierzchni Polski. **Powiaty leżące przy granicy z Ukrainą: lubaczowski, jarosławski, przemyski** łącznie z miastem na prawach powiatu **Przemyśl** oraz powiat **bieszczadzki** zajmują łącznie 4,7 tys. km², tj. 26,5% powierzchni województwa. **Powiaty leżące przy granicy ze Słowacją: leski, sanocki, krośnieński** łącznie z miastem na prawach powiatu **Krosno** oraz **jasielski** zajmują łącznie prawie 3,9 tys. km², tj. 21,7% powierzchni województwa.

W końcu 2006 r. liczba mieszkańców województwa podkarpackiego wyniosła 2097,6 tys. osób.

Powiaty graniczące z Ukrainą

339,5 tys. osób, czyli 16,2%, zamieszkiwało powiaty graniczące z Ukrainą. Powiaty te są znacznie słabiej zaludnione – na 1 km² przypadają 72 osoby, przy wskaźniku wojewódzkim wynoszącym 118. W miastach mieszka 42% ludności omawianych powiatów, podczas gdy w województwie wskaźnik urbanizacji wyniósł 41%.

Ludność Podkarpacia cechuje dość wysoki przyrost naturalny, który w 2006 r. w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wyniósł 1,3, a w powiatach graniczących z Ukrainą wykazał znaczne zróżnicowanie. Ujemny przyrost naturalny odnotowano w Przemyśle (-1,1) oraz powiecie lubaczowskim (-0,1). W pozostałych powiatach

przyrost naturalny był dodatni, osiągając największą wartość w powiecie bieszczadzkim (2,2).

Struktura mieszkańców powiatów graniczących z Ukrainą pod względem ekonomicznych grup wieku, jest zbliżona do struktury wojewódzkiej – 22% stanowią osoby w wieku przedprodukcyjnym, 63% – w wieku produkcyjnym, a 15% osoby w wieku poprodukcyjnym.

Powiaty graniczące ze Słowacją

W końcu 2006 r. w powiatach graniczących ze Słowacją zamieszkiwało 393,8 tys. osób, tj. 18,8% mieszkańców woj. podkarpackiego. Gęstość zaludnienia w wymienionych powiatach wyniosła 102 osoby na 1 km², zaś współczynnik urbanizacji 38%.

Prawie dwukrotnie większy od średniej wojewódzkiej przyrost naturalny odnotowano w powiatach leskim i sanockim - ponad 2 na 1000 ludności, a w powiecie jasielskim oraz Krośnie przyrost był o połowę niższy niż średnio w podkarpackim - 0,6 na 1000 ludności.

Narodowość ukraińska i słowacka

Wyniki Narodowego Spisu Ludności i Mieszkań w 2002 roku wykazały, że wśród narodowości, jakie były wymienione w odpowiedziach osób spisywanych w województwie podkarpackim, najczęściej pojawiała się narodowość ukraińska – 3271 osób, co stanowiło 58,7% osób deklarujących narodowość inną niż polska. Społeczność ukraińska zamieszkująca na Podkarpaciu stanowiła 10,6% wszystkich osób w Polsce, które zadeklarowały narodowość ukraińską.

Obywatelstwo ukraińskie posiadało 489 osób mieszkających na Podkarpaciu, z których tylko 22% posiadało równocześnie obywatelstwo polskie. W przypadku obywateli innych państw, obywatelstwo polskie posiadało ponad 90% populacji.

Podczas spisu 2757 osób w województwie podkarpackim zadeklarowało posługiwanie się w kontaktach domowych językiem ukraińskim.

Podczas spisu narodowość słowacką zadeklarowało 36 osób.

Migracje

Województwo podkarpackie charakteryzuje się niewielkim napływem migracyjnym z zagranicy. W 2006 r. wśród 717 osób przybyłych z zagranicy na stałe było 33 *obywateli Ukrainy*, którzy stanowili 4,6% ogółu imigrantów.

Większa jest populacja cudzoziemców przybyłych na teren województwa podkarpackiego na pobyt czasowy. W roku ubiegłym na pobyt czasowy ponad 3 miesiące zdecydowało się 1429 obcokrajowców, wśród których było 863 mieszkańców Ukrainy.

Wśród obywateli Ukrainy meldujących się zarówno na pobyt stały jak i czasowy ok. 2/3 stanowiły kobiety. W porównaniu z 2005 r. liczba obywateli ukraińskich przybyłych na teren Podkarpacia na pobyt stały obniżyła się 4-krotnie, a w przypadku przybyłych na pobyt czasowy spadek nie był aż tak znaczący i wyniósł 15%.

Równocześnie, z 2800 mieszkańców województwa podkarpackiego, którzy wyemigrowali w 2006 r. na stałe za granicę, żaden nie wyjechał na Ukrainę, a na pobyt czasowy zdecydowało się 9 spośród 5485 osób czasowo nieobecnych w związku z wyjazdem za granicę.

W 2006 r. na pobyt stały na terenie woj. podkarpackiego zameldowało się 2 *obywateli Słowacji*, którzy stanowili 0,3% ogółu imigrantów. Z kolei wśród osób przybyłych na teren podkarpackiego na pobyt czasowy ponad 3 miesiące było 18 obywateli słowackich, tj. 1,3% przybyłych z zagranicy na pobyt czasowy.

Wśród obywateli słowackich przybyłych na teren podkarpackiego zarówno na stałe, jak i na pobyt czasowy, 2/3 stanowiły kobiety. Równocześnie na stały pobyt na Słowacji zdecydował się w 2006 r. 1 mieszkaniec podkarpackiego, a na pobyt czasowy 4 osoby.

Studenci

Powodem przyjazdu części obywateli Ukrainy na Podkarpacie jest podjęcie studiów na tutejszych uczelniach. W 2006 r. w 17 szkołach wyższych studiowało ok. 76 tys. studentów. Podkarpackie uczelnie cechuje niewielki udział studiujących cudzoziemców (poniżej 1%), chociaż z roku na rok ich liczba zwiększa się (ze 119 w 2000 r. do 558 w 2006 r.). Wśród studentów zagranicznych największy jest odsetek studentów pochodzenia ukraińskiego. W 2006 r. na podkarpackich uczelniach

studiowało 353 studentów pochodzących z Ukrainy. Stanowili oni 0,5% ogółu studiujących na Podkarpaciu i 64% studentów zagranicznych.

Największa liczba studentów z Ukrainy wybrała studia w Wyższej Szkole Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie - 202 osoby, w tym 128 kobiet. 44 osoby studiowały w Wyższej Szkole Administracji i Zarządzania w Przemyślu, a 41 w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Jarosławiu. Łącznie wymienione 3 uczelnie kumulowały ponad 80% studentów pochodzenia ukraińskiego. W pozostałych uczelniach liczba studentów z Ukrainy wahała się od kilku do kilkunastu osób. Niemal 85% studentów wybrało studia stacjonarne.

W 2006 r. na podkarpackich uczelniach studiowało 6 studentów pochodzących ze Słowacji, w tym 4 na studiach stacjonarnych. Stanowili oni zaledwie 1,1% ogółu studiujących cudzoziemców.

Rynek pracy

W końcu 2005 r. liczba pracujących w woj. podkarpackim wyniosła 639 tys. osób, tj. 5,1% ogółu pracujących w kraju. Sektor prywatny skupiał ponad 70% pracujących, wśród których ponad 1/3 stanowili pracujący w rolnictwie. Struktura pracujących w województwie podkarpackim jest odmienna niż w Polsce. Charakteryzuje się większym udziałem pracujących w rolnictwie, natomiast niższym w usługach rynkowych. Wśród pracujących poza rolnictwem, największy odsetek stanowili pracujący w przemyśle, handlu i naprawach oraz edukacji.

W podkarpackich zakładach pracy zatrudnionych jest niewielu cudzoziemców. W ostatnich latach ich liczba wynosiła niecałe 0,2 tys. i nie wykazuje tendencji rosnącej. Według danych Podkarpackiego Urzędu Wojewódzkiego w 2006 r. wszystkim cudzoziemcom wydano 211 pozwoleń na pracę w tym 140 obywatelom Ukrainy. 2/3 cudzoziemców pracuje w edukacji, a co piąty w przemyśle.

W 2006 r. województwo podkarpackie ze stopą bezrobocia rejestrowanego wynoszącą 16,5% zajmowało 10. miejsce w kraju. W powiatach graniczących z Ukrainą stopa bezrobocia znacznie przekraczała średnią wojewódzką, osiągając najwyższą wartość w powiecie bieszczadzki - 27,1%, a najniższą w Przemyślu - 18,5%.

W końcu ub. roku w powiatach graniczących z Ukrainą zarejestrowanych było 27,5 tys. osób bezrobotnych, którzy stanowili 19% ogółu bezrobotnych w podkarpackim. W porównaniu z 2000 r. liczba bezrobotnych w wymienionych powiatach zmniejszyła się o 17%, lecz ich udział w ogólnej liczbie bezrobotnych w województwie zmalał zaledwie o niecały 1 punkt procentowy, co oznacza, że w pozostałych powiatach województwa spadek liczby bezrobotnych był bardziej dynamiczny.

Podobnie jak w całej populacji bezrobotnych w województwie, również i w powiatach graniczących z Ukrainą przeważały osoby, które nie ukończyły 35 roku życia. W 2006 r. ich odsetek wyniósł 57% i był o 2,7 punktu procentowego wyższy niż w województwie.

W strukturze bezrobotnych według poziomu wykształcenia większość stanowiły osoby z wykształceniem co najmniej zasadniczym (zawodowym) – 61% w województwie oraz 60% w powiatach przygranicznych. Najmniej liczni byli bezrobotni z wyższym wykształceniem – 7%, jednak należy zaznaczyć, że ich udział w ogólnej liczbie bezrobotnych wykazuje tendencję rosnącą.

Ponad połowa zarejestrowanych bezrobotnych pozostaje bez pracy dłużej niż 1 rok, przy czym w powiatach graniczących z Ukrainą ich udział jest o 1,1 punktu procentowego wyższy. Zdecydowana większość bezrobotnych nie posiada prawa do zasiłku. W końcu 2006 r. prawo do zasiłku posiadała co 9. osoba bezrobotna w województwie podkarpackim, w tym co 12. mieszkaniec powiatów graniczących z Ukrainą.

Na przestrzeni 2006 r. podkarpackie zakłady pracy zgłosiły do urzędów pracy 48,9 tys. ofert pracy, wśród których niecałe 14% stanowiły oferty z zakładów zlokalizowanych w powiatach graniczących z Ukrainą.

W końcu 2006 r. w *powiatach graniczących ze Słowacją* zarejestrowanych było 27,0 tys. bezrobotnych, którzy stanowili 19% ogółu bezrobotnych w województwie podkarpackim. Prawo do zasiłku posiadało niecałe 10% bezrobotnych, tj. 0,7 punktu procentowego mniej niż średnio w województwie.

Podobnie jak w całej populacji bezrobotnych w województwie, również i w powiatach graniczących ze Słowacją przeważały osoby, które nie ukończyły 35

roku życia. W 2006 r. ich odsetek wyniósł 53% i był o 0,7 punktu procentowego niższy niż w województwie.

Poziom bezrobocia w powiatach graniczących ze Słowacją wykazuje znaczne zróżnicowanie. Najwyższą stopę bezrobocia rejestrowanego odnotowano w powiatach: leskim – 25% oraz jasielskim – niemal 20%. Najmniejszy poziom bezrobocia występuje w Krośnie, gdzie stopa bezrobocia wyniosła niecałe 7% i od kilku lat jest najniższa w województwie.

Podmioty gospodarki narodowej

W Krajowym Rejestrze Urzędowym Podmiotów Gospodarki Narodowej w końcu 2006 r. w województwie podkarpackim zarejestrowanych było 140,7 tys. podmiotów, co w porównaniu z 2004 r. stanowi wzrost o 1111 podmiotów, tj. o 0,8%. *Na terenie powiatów graniczących z Ukrainą* liczba podmiotów wyniosła 22,3 tys., tj. ok. 16% wszystkich podmiotów w województwie. W porównaniu z 2004 r. ich liczba wzrosła o 0,7%. Wśród powiatów graniczących z Ukrainą dominuje powiat jarosławski, na terenie którego zarejestrowanych było ok. 35,6% podmiotów. Zarówno w województwie jak i w powiatach przygranicznych, największy udział – ponad 94% – stanowią podmioty „mikro” o liczbie pracujących do 9 osób.

W województwie podkarpackim przypadało ok. 66 podmiotów na 1000 mieszkańców, natomiast w powiatach graniczących z Ukrainą ok. 65, w tym najwięcej w Przemyślu – 94.

W podmiotach gospodarki narodowej mających siedzibę na terenie powiatów graniczących z Ukrainą pracowało ok. 14,3% ogółu pracujących w województwie podkarpackim, z tego ponad 1/3 w powiecie jarosławskim.

Największy udział stanowią podmioty zajmujące się handlem hurtowym i detalicznym, naprawą, sprzedażą i obsługą pojazdów samochodowych oraz sprzedażą detaliczną paliw – ok. 30% na Podkarpaciu i ok. 20% na terenie powiatów graniczących z Ukrainą.

Na terenie powiatów graniczących ze Słowacją liczba podmiotów wzrosła z 27,0 tys. w 2004 r. do 27,5 tys. w 2006 r. tj. o 1,8% i stanowiła ok. 19,6% wszystkich podmiotów w województwie. Wśród powiatów graniczących ze Słowacją dominuje powiat jasielski na terenie którego zarejestrowanych było ok. 25,2%

podmiotów. Na 1000 mieszkańców przypadało ok. 68 podmiotów, przy czym najwyższy wskaźnik wystąpił w Krośnie –107.

W podmiotach gospodarki narodowej mających siedzibę na terenie powiatów graniczących ze Słowacją pracowało ok. 19,0% wszystkich pracujących w województwie podkarpackim.

Firmy z udziałem kapitału ukraińskiego i słowackiego

W 2005 roku w województwie podkarpackim funkcjonowało 49 firm z *udziałem kapitału ukraińskiego* (w 2002 r. – 48). Wartość przychodów tych firm ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów wyniosła blisko 20 mln zł, co oznacza prawie 3-krotny wzrost w porównaniu z rokiem 2002. Jednakże udział tych przychodów w odniesieniu do ogółu firm z udziałem kapitału zagranicznego w województwie był niewielki (ok. 0,2%). W tym samym okresie liczba pracujących w firmach z udziałem kapitału ukraińskiego wzrosła prawie 2-krotnie – z 83 do 141 osób. Systematycznie rośnie również wielkość kapitału ukraińskiego – z 0,7 mln zł w roku 2002 do 3,2 mln zł w roku 2005, aczkolwiek jego udział w kapitale zagranicznym w województwie wciąż jest niewielki – 0,3%. Pogłębia się natomiast ujemne saldo wyniku finansowego netto z minus 6 tys. zł w 2002 roku do minus 1,3 mln zł w 2005 roku. Wartość sprzedaży na eksport wyrobów i usług w firmach z udziałem kapitału ukraińskiego wyniosła 1,8 mln zł w 2005 roku, podczas gdy w 2002 roku 9 tys. zł (najwyższą wartość eksportu odnotowano w 2004 r. – 4,3 mln zł). Najwięcej firm – ok.80% – prowadzi działalność w zakresie handlu hurtowego i detalicznego, a kilka świadczy usługi budowlane.

W tym samym okresie w województwie działało 5 firm z *udziałem kapitału słowackiego*. Wartość ich kapitału w 2005 r. wyniosła 5,2 mln zł, co oznacza ponad 14-krotny wzrost w stosunku do 2002 r. (z 0,4 mln zł) – pomimo podobnej liczby jednostek, powodując jednocześnie ponad 10-krotny wzrost udziału kapitału słowackiego w kapitale zagranicznym w województwie (do 0,4%). W tym samym czasie firmy te zwiększyły również swoje przychody ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów z prawie 39 mln zł w 2002 r. do niemal 180 mln zł w roku 2005, wywołując tym samym wzrost ich udziału w przychodach firm z kapitałem zagranicznym w województwie o ponad 1 pkt proc. (do 1,7%). W sposób znaczny

wzrosła także liczba pracujących – z 15 do 674 osób. Wartość sprzedaży na eksport wyrobów i usług w firmach z udziałem kapitału słowackiego wyniosła 2,1 mln zł w 2005 roku, podczas gdy w 2002 roku było to 99,6 mln zł (najwyższą wartość eksportu odnotowano w 2003 r. – 199 mln zł). Saldo wyniku finansowego netto wzrosło z minus 156 tys. zł w 2002 roku do plus 1,5 mln zł w roku 2005.

Rachunki regionalne

W województwie podkarpackim największy udział w tworzeniu wartości dodanej brutto w 2004 r. miały usługi rynkowe i nierynkowe – 63,1%, następnie przemysł – 28,3%, znacznie mniej budownictwo – 5,3%, a najmniej rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo; rybactwo – 3,3%. W porównaniu z rokiem 2000 wzrósł udział przemysłu (o 1,6 pkt.) oraz usług rynkowych i nierynkowych (o 1,5 pkt.). Spadł natomiast udział budownictwa (o 2 pkt.) oraz rolnictwa (o 1,2 pkt.).

Rolnictwo

Udział użytków rolnych do ogólnej powierzchni województwa podkarpackiego wynosi 44,1%. Wskaźnik lesistości jest jednym z najwyższych w kraju i wynosi 36,6%. Ponad 30% powierzchni województwa stanowią grunty orne. W strukturze zasiewów dominują zboża (67,5%), a wśród nich pszenica (42,5% zbóż ogółem). Struktura globalnej produkcji rolniczej rozkłada się prawie po połowie na produkcję roślinną i zwierzęcą.

Mieszkania

W 2006 r. w województwie podkarpackim przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania wyniosła 77,3 m². Najwyższa była w powiecie rzeszowskim – 90,4 m², a najniższa w powiecie bieszczadzkim – 68,0 m² i mieście Przemyśl – 59,1 m².

Liczba mieszkań na 1000 ludności wynosiła na Podkarpaciu 289. Przeciętna liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie wynosiła 3,46, a na 1 izbę przypadało 0,88 osób.

Ruch graniczny

Na terenie Podkarpacia na granicy z Ukrainą znajdują się przejścia graniczne w: Korczowej, Krościenku, Medyce, Przemyślu i Werchracie.

Według danych Straży Granicznej w 2006 roku na wszystkich przejściach na granicy polsko-ukraińskiej dokonano ponad 19 mln odpraw osób wjeżdżających do Polski lub wyjeżdżających z Polski, z tego ponad 63% (powyżej 12 mln) odpraw przypadło na przejścia graniczne znajdujące się w województwie podkarpackim. Najbardziej uczęszczanymi przejściami były Medyka i Korczowa, gdzie przekroczyło granicę odpowiednio 6,6 mln i 2,8 mln osób. W porównaniu z rokiem 2002 ruch osób na tych dwóch przejściach wzrósł o ok. 62%. W ogólnej liczbie odpraw większy jest udział cudzoziemców niż Polaków.

W 2006 roku ilość odpraw pojazdów samochodowych przekraczających przejścia graniczne polsko-ukraińskie znajdujące się na terenie województwa podkarpackiego wyniosła ponad 2,8 mln, tj. o 4,6% mniej niż przed rokiem. Odnotowano natomiast wzrost liczby odpraw samochodów ciężarowych – o 35,2% w porównaniu z 2005 r. W roku 2006 ten odcinek granicy przekroczyło ponad 280 tys. samochodów ciężarowych.

Natomiast na granicy ze Słowacją znajduje się przejście graniczne w Barwinku, które należy do jednych z najliczniej uczęszczanych przejść na granicy polsko-słowackiej. W 2005 roku dokonano tam ponad 1,7 mln odpraw osób, co stanowi 11% wszystkich odpraw dokonanych na granicy polsko-słowackiej. W 2005 roku na przejściu granicznym w Barwinku dokonano odpraw ponad 426 tys. samochodów osobowych oraz 216 tys. samochodów ciężarowych.

Turystyka

W roku 2006 z turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania położonych na terenie województwa skorzystało około 23 tys. *obywateli Ukrainy*, którym udzielono 46 tys. noclegów. Prawie 2/3 Ukraińców wybrało zakwaterowanie w hotelach lub innych obiektach hotelowych, a co piąty w ośrodkach szkoleniowo-wypoczynkowych.

Na przestrzeni ostatnich 7 lat liczba turystów ukraińskich nocujących w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania sukcesywnie malała.

Największy spadek odnotowano w 2003 r. – o ponad 25% w porównaniu z rokiem poprzednim oraz w roku 2004 – o 11% w porównaniu z 2003 rokiem. Podobna tendencja, lecz tylko do 2004 r., dotyczyła wszystkich cudzoziemców. Od 2005 r. liczba cudzoziemców odwiedzających Podkarpacie zaczęła wzrastać przy równocześnie nadal utrzymującym się spadku liczby turystów z Ukrainy. W związku z tym odsetek turystów z Ukrainy wśród cudzoziemców ogółem zmniejszył się z 55% w 2000 r. do 36% w roku 2006.

Równomierny rozkład liczby turystów z Ukrainy korzystających z obiektów noclegowych turystyki w poszczególnych miesiącach oraz mała ilość nocujących w obiektach typowo wakacyjnych sugerują, że przyjeżdżają oni do województwa podkarpackiego raczej w celach zawodowych i służbowych, a nie turystycznych.

W ostatnich latach obserwuje się wydłużanie czasu pobytu w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania. W latach 2005 i 2006 na jednego turystę z Ukrainy przypadły przeciętnie 2 noclegi, podczas gdy analogiczny wskaźnik dla roku 2000 wyniósł 1,7. Z podobnej liczby noclegów korzystali turyści zagraniczni ogółem.

W 2006 r. z noclegów w podkarpackich turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania skorzystało 1,8 tys. *obywateli słowackich*. Słowacy stanowili niecałe 3% cudzoziemców odwiedzających woj. podkarpackie i 0,3% ogółu korzystających z obiektów turystycznych.

Turyści słowaccy najczęściej wybierali noclegi w hotelach (44%) i ośrodkach szkoleniowo-wypoczynkowych (19%). Średnio 1 turysta ze Słowacji skorzystał w 2006 r. z 1,9 noclegu.

Targowiska

W 2006 roku w województwie podkarpackim istniało 125 targowisk stałych o łącznej powierzchni 446 tys. m². Na terenie tych targowisk działało ponad 3 tys. stałych punktów sprzedaży detalicznej. W porównaniu z rokiem 2002 liczba targowisk wzrosła o 3, a łączna powierzchnia zmniejszyła się o 47 tys. m².

W 2006 r. w *powiatach graniczących z Ukrainą* funkcjonowało 21 targowisk stałych o łącznej powierzchni 71 tys. m². Stanowi to ok. 17% ogólnej liczby targowisk w województwie i 16% ich powierzchni. Na terenie tych targowisk działało ponad 1

tys. stałych punktów sprzedaży detalicznej, co stanowi ponad 34% stałych punktów w województwie. Sześć targowisk znajdujących się w Przemyślu skupia ok. 70% punktów stałej sprzedaży detalicznej oraz blisko połowę powierzchni targowisk znajdujących się na terenie powiatów graniczących z Ukrainą.

W powiatach graniczących ze Słowacją funkcjonowało 20 targowisk stałych o łącznej powierzchni 56 tys. m². Stanowi to 16% ogólnej liczby targowisk w województwie i ok. 13% ich powierzchni. Na terenie tych targowisk działały 444 stałe punkty sprzedaży detalicznej, co stanowi ponad 14% stałych punktów w województwie.